

РЕЛІГІЯ І НАУКА ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ

Огірко О.В.
доктор філософії, канд.ф.-м.н., доцент,
доцент кафедри філософії
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

В статті розглядаються співвідношення науки і релігії. Вказані головні наукові визначення релігії. Проаналізовані головні докази та аргументи існування Бога. Наголошені проблеми екуменізму.

Ключові слова: релігія, наука, віра, Бог, докази, аргументи, метафізика, теодицея, Біблія, екуменізм.

В статье рассматриваются соотношения науки и религии. Указаны главные научные определения религии. Проанализированы основные доказательства и аргументы существования Бога. Отмечены проблемы экуменизма.

Ключевые слова: религия, наука, вера, Бог, доказательства, аргументы, метафизика, теодицея, Библия, экуменизм.

The article discusses the relation between science and religion. Shown major scientific definition of religion. Analyzed the main evidence and arguments for God's existence. There are problems of ecumenism.

Key words: religion, science, faith, God, evidence, arguments, metaphysics, theodicy, the Bible, ecumenism.

Досвід багатьох країн світу переконливо свідчить, що запорукою процвітання будь-якої нації є її здорова духовна сфера. Адже саме висока духовність, домінуюча роль у якій належить релігії, формує людину. Позбавлення народу його духовності, відхід від релігії, знищення,

плюндрування та зневаження релігійних святинь і обрядів поширює зневіру, бездуховність, аморальність, зростання злочинності, підлості та підступності, ненависті. Без релігії люди відчужуються, стають ворогами, руйнуються родини. Релігія – це найважливіше добро в житті людини, Боже світло для її розуму. Завдяки їй пізнаємо мету нашого життя і дорогу, яка веде до цієї мети. Хто живе без релігії, той блукає в темноті. У Святому Письмі написано: “Сидять у темряві та тіні смертній” (Іс. 9,2; Лк. 1,79).

Релігія дає нашій волі надлюдську силу для здійснення добрих справ і подолання грішних пожадань, полегшує біль і гоїть рани, дає людині справжнє задоволення. На жаль, через брак елементарних релігійних знань, наше уявлення про релігію поверхове. Тривалий час вища школа виховувала неприязнь до релігії. А, між іншим, сьогодні неможливо прогнозувати основні соціальні процеси без врахування релігійного чинника, про що свідчить історичний досвід України. Релігія і наука є формами духовно-творчого освоєння людиною світу. Тому співвідношення релігії та науки є актуальним в даний час. Мета статті – розглянути основні положення релігії і науки, їхні способи пізнання світу, взаємозв'язок та відмінності.

Питання співвідношення релігії і науки розглядалися в працях Патріарха Й. Сліпого [8], о. д-ра І. Ортинського [7], єпископа д-ра Д. Ляховича [4], академіка І. Климишина [3], С. Анатійчука [1] та інших.

Релігія – це зв'язок людини з Богом. Наука – це упорядкована система знань про явища і закони навколишньої дійсності. Наука намагається дати відповідь на питання: “Що являє собою навколишній світ?”, а релігія дає відповідь людині на питання: “Звідки взявся світ?”. Релігія і наука не заперечують одна одну, а взаємно доповнюють і є немовби двома крилами людського життя. Наука допомагає релігії звільнитись від забобонів і міжрелігійної ворожнечі, а релігія застерігає науку від абсолютизму та скеровує її у русло забезпечення добробуту і миру для людства. Засновник теорії відносності Альберт Ейнштейн сказав: “Віра без науки сліпа, а наука без віри крива”. Він також стверджував, що: “Релігії, мистецтва і науки – це три гілки одного дерева. Усі ці устремління спрямовані до облагороджування життя людини, до того, щоб вивести індивідуум зі сфери суто фізичного існування у сферу свободи” [3, с. 43]. За висловом французького філософа Кондіяка (Condillac) “La science est un langage bien fait” – “Наука є добре оформленою мовою”.

Релігія заснована на правді Божій. Наука заснована на законах природи, які створив Бог. Релігія виходить поза рамки науки. Хоча наука і релігія по різному пояснюють світ, але їхні остаточні висновки про причину того, чи іншого явища збігаються. Відомий фізик, засновник квантової теорії поля Макс Планк писав: “Бог для віруючих стоїть на початку мислення, а для фізиків на кінці мислення”. Образно кажучи, наука допомагає людям рухатись вперед, а релігія вказує напрямок руху. Релігія і наука виходять з того самого

джерела і ведуть до тієї самої мети. Вони обидві є виявом людського мислення, шукання і відчуження. Вони обидві шукають правди: “і спізнаєте правду, і правда визволить вас” (Ів. 8,32).

Тісний зв'язок релігії з інтелектуалізацією культури, її вплив на формування цілісної картини світу сприяв зростанню духовної значущості й авторитетності науки. “Цивілізоване суспільство з однаковою пошаною ставиться і до науки, і до релігії. Проте в соціумі з традиціями авторитарного чи тоталітарного типу вони стають елементами державного механізму, виконуючи невласливі їм функції. Змінюється не тільки форма функціонування релігії та науки, а й сама їхня природа. З'являються такі непривабливі риси, як нетерпимість до найменших проявів вільнодумства, нетолерантність, агресивність стосовно своїх опонентів і т. ін. Причому, від імені науки “анафеми” проголошуються не рідше, ніж від імені релігії. Наслідки ж поширення подібної напівнауки такі ж негативні, як і наслідки існування напіврелігії, бо, зрештою, вони обертаються проти особистості та її творчого потенціалу” [1, с. 25].

Релігійні цінності хоч і не мають прямого стосунку до суто наукової картини світу, все ж опосередковано, передусім, через особистість ученого, його світогляд і віру в трансцендентні засади буття, значною мірою зумовлюють “аксіологію” наукової діяльності. Так само і наукові цінності не можуть не впливати на характер еволюції релігійних уявлень. Сказане означає, що проблема взаємозумовленості релігійних і наукових цінностей може бути успішно вирішена лише з урахуванням особливостей обох взаємодіючих сторін, а також аргументів метафізики і теології, в яких ця тема споконвіку була домінуючою.

Наука і релігія походять із одного начала і ведуть до однієї мети. Вони обидві шукають правди і взаємно себе доповнюють. Релігія веде до Бога прямо, шукаючи Творця, а наука йде до Творця посередньо, шукаючи Його крізь творіння [7, с.171]. Релігія доходить до повної таємниці, до останніх причин усього, що існує, а наука затримується на поверхні, відкриваючи другорядні причини та послідовні зв'язки.

Патріарх і кардинал Йосиф Сліпий так висловився про зв'язок віри і науки: “Два крила, якими підноситься людський дух в безкраї простори – це віра й наука. З початку людської історії вели вони людину впродовж віків, як два нерозлучні товариші, удосконалювали її знання, мораль і життєві вимоги. Щойно середньовічний гуманізм, захоплений старовинною поганською літературою і мистецтвом, став дивитися з нехиттю на християнську віру. Відтоді починається щораз – то сильніший наступ, щоб відірвати віру від науки, ба навіть викликати між ними ворогування” [8].

Сімдесят років нам твердили, що найбільший ворог науки є Церква, вона обмежує свободу науки, бере в полон, нищить. Віра, нібито, поневолює науку техніки, математики, географії та інші науки.

Покійний Патріарх писав: “Компетенція Церкви розтягається включно на Об’явлення. Тому має право заборонити книжки, що перечать віру і порушують мораль, осудити блуди, єресі тощо. На полі природничих правд, що не торкаються віри, Церква не може рішати і тому смішно було б побоюватись, щоб Церква колись проголосила, що геометричне твердження Піфагора є неправдиве, що $2+2=5$, що сума кутів в трикутнику не виносить 180 градусів або що нові фізичні досліді фізики не відповідають дійсності. Це вже належить до компетенції науки, про яку саме хочемо говорити. Це пізнання починається від вражень. Я приймаю їх при допомозі змислів, але й перевірю їх особною снагою – розумом” [8].

“Наука і віра – це вправді два роди пізнання. В науці є чинний розум, у вірі діє також розум, але просвічений надприродним Об’явленням. В науці доходить розум до посередньої або безпосередньої наглядності – евіденції, у вірі знову до тієї точки, де розум переконується, що Бог це об’явив, значить до авторитету Бога. Предметом науки є природні правди, а віри – об’явлені тайни” [8].

“Ціль науки є пізнати правду. Об’явлення не відводить науки від правди, але, як вище сказано, відкриває нові. Певність надприродних правд є більша, чим природних, бо їх відкриває непомильний Бог, а не помильний чоловік. І тому наука й віра не тільки не можуть собі противорічити, але, навпаки, мирна співпраця і взаємна поміч їм на обопільну користь” [8].

Наука, як і людина, потребує для свого розвитку свободи. Сімдесят років “свободи”, яку мала наша наука, важко забути. “З історії добре відомі факти, коли громили кібернетику, генетику, космологію; коли вчених, академіків, морили в тюрмах голодом, розстрілювали (як Б.П.Герасимовича, директора Астрономічного інституту в Ленінграді, Б.Н.Нумерова та багато інших), багато вчених, рятуючи життя собі, своїм родинам, співробітникам, були змушені лицемірити та клястися у своєму безбожництві” [3, с.38]. Кожна наука повинна була притримуватись напряду, який вказувала всезнаюча партія більшовиків. Навіть математиків не обминули. Та в чому ж полягає свобода науки?

“Вільність науки лежить тільки в тім, що вона виходить зі своїх принципів і послуговується своїми методами. Наука виходить з очевидних аксіом або від спостережних фактів. Свобода лежить далше у звільненні від неоправданих зовнішніх обмежень, що перешкоджають шукати правди... Отже, наука мусить бути вільною від зовнішніх неправдивих чинників, як від держави, партії, протекції, служальства і в такій самій мірі від Церкви, коли хоче досягнути свою ціль” [8].

Патріарх Йосиф стверджував: “...справжня наука не може противитися вірі, а віруючий...має повне право до поважної наукової роботи і своїми совісними працями може собі заслужити тільки на вдячність від всіх, яким дорога наука” [8].

Світову громадськість завжди цікавила думка вчених, яка загалом була однаковою: “Так, Бог – Творець світу існує”. Статистика це підтверджує. Зокрема, 1909 року німецький професор Др. Денерт опублікував книгу з результатами опитування 262 провідних учених світу. З них 92% визнали себе віруючими і лише 2% – атеїстами, 6% залічили себе до агностиків, тобто до таких, хто “не знає”, хто не має з цього питання певної думки. На початку 30-х років із 133 англійських та американських вчених віруючими визнавали себе 89% (ці результати було наведено тоді ж у книжці Тамбура “Релігійні вірування сучасних вчених”). Найповнішу збірку висловлювань провідних учених ХХ століття на релігійні теми (“Що кажуть про Бога сучасні вчені”) опублікував у Брюсселі (1960 р.) ієромонах Куртуа. Додамо, що в наш час з кожних п’яти професорів у США чотири визнає себе віруючими.

Академік Іван Климишин наголошував, що всесвітньо відомі віруючі вчені так говорили про Бога, релігію, віру:

Огюстен Коші (1789 - 1857), французький математик: “Я – християнин. Це значить, що я вірую в божественність Христа, як вірували... майже всі великі астрономи і математики минулого. Мої переконання не є наслідком отриманих у спадщину забобонів, але глибоких досліджень”.

Карл Гаус (1777 - 1855), німецький математик: “Коли прийде наша остання година, з якою невимовною радістю ми спрямуємо свій погляд до того, про присутність якого ми лише здогадувалися у цьому світі”.

Гульємо Марконі (1874 - 1937), італійський фізик і винахідник: “Я горджуся тим, що я – людина віруюча. Я вірю в силу молитви. Я вірю в молитву не лише як католик, а й як учений”.

Вернер Фон Браун (1912 - 1977), німецько-американський фізик, конструктор космічних ракет: “Поширеною є думка, нібито в епоху космічних польотів ми вже так багато знаємо про природу, що нам більше не потрібно вірити в Бога. Ця думка цілком помилкова. Лише нове звернення до Бога може врятувати світ від катастрофи, яка насувається. Наука і релігія – це сестри, а не вороги”. Як бачимо, слова науковців йдуть з глибини душі, їх віра в Бога – незаперечний факт [3, с.45].

Цікавою є думка М. Ломоносова про дві книги, даровані Богом людству: “Творець дав родові людському дві книги, в одній Він показав свою велич, у другій – свою волю. Перша – це створений Ним видимий світ. Людина, задивляючись на красу і стрункість його будови, визнає Його всемогутність в міру їй дарованого розуміння. Друга книга – Святе Письмо. Не скажемо, що математик розмірковує зі здоровим глуздом, якщо він захоче Божу волю виміряти циркулем, а ким же буде і в Богословії учитель, якщо він думає, що за Псалтирем можна навчитися астрономії та хімії” [3, с.82].

Релігієзнавці – створили понад 200 визначень релігії, але і вони, на їх думку не відображають це явище духовного життя у всій повноті. Над цим

таки варто задуматися, тим паче, що вони не завжди слухні. Навіть саме слово релігія перекладають і пояснюють по-різному.

Слово “реліго” походить від латинських слів “ligo” – зв’язок та “ligare” – в’язати, тобто дослівно означає мати зв’язок з Богом та його постійно відновлювати. Слово релігія – “religio” – латинського походження, означає зв’язок або зустріч людини з Богом, відношення людини до Бога, набожність, благочестя, святиню, предмет поклоніння. Давні римляни в слово “religio” вкладали такий зміст: “знову збирати”, “повторно відвідувати”, “ще й ще раз вдивлятися”, “добровільність”, “усвідомлення вини”. Як складне й різнобічне явище вона виникла на певному етапі розвитку суспільства і функціонує у тісному зв’язку з його життям, впливає на кожну людину, незалежно від того, вважає вона себе віруючою, чи ні.

За вченням Іммануїла Канта, релігія – це визнання божественного наказу, наказу практичного розуму в усіх обов’язках, що санкціонує насамперед поведінку людини, її мораль. Людство є для нього Богом.

У вченні Георга В.-Ф. Гегеля, релігія – це пізнання, усвідомлення абсолютної істини. Тим він ставить релігію на виразно теоретичний рівень.

Німецький богослов Фрідріх-Данієль-Ернст Шляєрмахер пов’язував релігію зі сферою почуттів, афективним пережиттям, які не належать ні до моральної поведінки, ні до пізнання істини.

Людвіг-Андреас Фюєрбарх вважав, що релігія – результат людського стремління до щастя, яке, на його думку, людина не може реалізувати на землі, це прагнення вона переносить у потойбіччя, творячи собі Бога. Вшановуючи Його, вона віддає шану лишень своїм нереалізованим прагненням.

Французький історик Рейнак окреслював релігію “як сукупність почуттів сумління”, англійський мислитель Бертран Рассел – як страх перед невідомим, німецький філософ Паульсен – як внутрішній настрій, що полягає у “покорі та упованні”. Згідно з Брунером релігія – “прагнення людини віднайти опору в надземних силах і в такий спосіб дійти до спасіння”. Адам Сміт окреслював релігію як “відносини, які в живому досвіді виникають між особою і предметом вшанування, викликаючи в нас повагу і любов”. Для Рудольфа Отто вона – “досвідчення таїнства (mysterium), яке реалізується, коли людина відкривається для вражень вічної реальності, які об’являються на дорозі дочасного”.

Зигмунд Фройд дотримувався думки, що Бог є лише піднесеним образом власного батька, а туга за ним і пошук підтримки в складних ситуаціях приводять до релігії, яка є тільки колективним неврозом. Він твердив, що джерелом релігії є безпорадність перед життям і страх смерті.

Карл Маркс говорив, що релігія – це опіум людства (наркотик), який створює людині ілюзію досягнення щастя в майбутньому, вигадка визискувачів, яка відриває людину від проблем щоденного життя, революції,

боротьби з виявами експлуатації й утиску, відчужує, робить нечутливою до суспільної несправедливості та нужд пролетаріату, відвертає його від класової боротьби – основної рушійної сили суспільства.

Володимир (Ульянов) Ленін назвав релігію сивухою (горілкою) людства, й закликав боротися з нею. Тому в колишньому СРСР весь час тривала якнайжорстокіша боротьба з релігією, масштабів якої ще не знала історія, навіть у перші віки християнства. Радянська влада проводила проти Церкви жахливий терор. Храми перетворювали на склади і клуби. Все святе плюндрували і зневажали. Будь-які елементи релігійності приховували, або висміювали. Йшла справжня війна проти християнства та інших релігій, панував безбожницько-атеїстичний світогляд, десятки єпископів і тисячі священиків були розстріляні або заслані на страшну каторгу, де більшість з них у тяжких муках загинула. В результаті духовним цінностям і моральному стану суспільства було завдано важких травм.

У словнику іншомовних слів, до речі, який був виданий 1974 року Головною редакцією Української Радянської Енциклопедії і Академією Наук України, термін “релігія” неправильно визначають – як побожність – форма суспільної свідомості (пережиток минулого) ворожа науці, яка фантастично, спотворено відображає земні сили як надприродні, соціально зумовлене й історично перехідне явище, яке перешкоджає революційному перетворенню суспільства, є знаряддям гноблення трудящих і панування експлуататорських класів. Ці визначення релігії не відповідають суті явища. Отже, релігія – це не просте питання. Це явище, яке не можна пояснити через щось інше. Вона відмінна від філософії, політики. Релігія автономна і не є ілюзією.

То ж що таке релігія? Що криється за цим поняттям? Який зміст воно несе у собі? Навіщо вона потрібна людині? Чи може людина прожити без неї?

Слово “релігія” латинського походження. Вперше воно з’явилося у стародавніх римлян, які виводили згаданий термін від латинського слова “relegare”. Ним позначили все, що було зв’язано з пошаною богів. Трапляється воно в Марка Тулія Цицерона, Лівія, Цезаря у значенні “страх”, “пошана”, “совість”, “богобоязливість” тощо. Сервій Сульпіцій (II ст. до Р.Х.) пов’язував слово “релігія” зі словом “релінкваре”, що означає “виділяти”, “обговорювати”, “йти назад”, “відкладати в бік”.

Християнські богослови Лактанцій, Єронім, Августин (Аврелій), Тома Аквінський правдиво виводили слово “релігія” від слова “релігаре”. В якому “ліго” – означає “зв’язок” (зв’язок людини і Бога, особи і Божества), а “лігаре” – “зв’язувати”, “з’єднувати” (Бога і Людину, святе і світське). Префікс ж “ре” вказує на відновлення, повторність цього зв’язку.

Отже, слово “релігаре” – це поновлений, повторний зв’язок людини з Богом. Треба було наново зв’язати те, що було розірване через первородний гріх – непослух її, гріх гордині та Бог створив людину, щоб вона була близькою до Нього, щоб хвалила Його і була щасливою. Божя любов завжди

чинна, подібна до великої багатії на воду ріки, що намагається якнайскоріше розлитися і заповнити собою всі долини. Бо любов мусить розливатися, ділитися. Любов домагається любов'ю. Бог живе тільки Любов'ю, лише нею кормиться. Тому Бог хоче мати з людиною постійний зв'язок. Людина хоче перебувати у любові з Ним. Зв'язок любові і життя з Богом. Ось чому, релігія – це зв'язок земного і небесного, матеріального і духовного, тлінного і нетлінного, скінченого і безконечного, видимого і невидимого, людського і божественного. Релігія – це також відношення людини до Бога та Бога до людини, це своєрідний зв'язок номосу і космосу, тобто діалог, а не монолог між особами (людиною і Богом). Релігія – це конкретний стосунок людини до конкретного живого Бога (Романо Гвардіні). Релігія – це прямий, особовий і екзистенційний стосунок людини до Бога (Сьорен К'єркегор). Релігія – це стосунок між людиною і потойбічною силою в яку людина вірить і від якої відчувається залежною, – стосунок, що виражається у молитві, довір'ї, страхі, жертвоприношенні і етичній поведінці (Натан Седерблом). Найповнішим визначенням релігії, зробленим в класичній філософії релігії є: “релігія є онтологічним, особово - особовим стосунком, стосунком “я – Ти” між людською особою і особовим Абсолютом (Богом), Якого людина визнає остаточним джерелом свого існування та Найвищим Благим – остаточною метою свого життя”. Цей стосунок виражається в релігійних діях і моральній поведінці. Релігія є здібністю (чеснотою), силою якої людина віддає Богові належну Йому шану (св. Т. Аквінський). Релігія становить цілісну систему вірувань і практик, яку об'єднують в єдину моральну спільноту, що зветься Церквою, усіх, хто до неї належать (Е. Дюркгейм). Релігія не може бути накинutoю. Релігійним не можна бути насильно, штучно в обхід свободи людини. Людина актом своєї волі вступає в релігійний зв'язок. Релігія є відповіддю на поклик Божий, Який полюбив нас першим [2, с.38].

Відомі філософи і богослови розвинули на грані релігії і науки такі вчення, як метафізика і теодицея. Ще Арістотель називав метафізику першою філософією. Метафізика (з грецької мови – після фізики) – це наука про надчуттєві принципи буття. Вона допомагає зрозуміти християнську віру, її догмати (учення, які не підлягають зміні), а також є чудовим знаряддям діалогу з невіруючими. Теодицея (з французької мови – Боговиправдання) – це наука про природне пізнання Бога, яка ставить за мету усунути суперечність між вірою у Бога та науковим світоглядом.

Відносини релігії та науки зводяться до самої людини, до її волі, щирості, бо не сама наука веде до віри, чи невіри, а особиста настанова людей, які займаються наукою. Великі вчені, які були засновниками природничих наук, були глибоко віруючими. Відомі фізики, астрономи: І. Ньютон, М. Копернік, В. Гершель, Й. Кеплер, Г. Ерстед, А. Ампер, А. Вольт, А. Беккерель, Р. Мілікен, А. Едінгтон, А. Ейнштейн, А. Комптон, А. Кастлер стверджували, що між релігією

і наукою нема суперечностей, а наукові дослідження приводять до визнання Бога як Творця Всесвіту.

Відомі богослови, використовуючи науку, доводили існування Бога. Великий учитель Західної Церкви блаженний Августин (Аврелій) (354 – 430) справедливо повчав: “Вірую, щоб зрозуміти і пізнати, а розумію, щоб вірити”. Доктор Церкви святий Тома Аквінський (1224 – 1274) обґрунтував п'ять головних доказів існування Бога, які полягають у тому що:

- 1) хтось спричинює рух у тому, що рухається, бо ніщо не має саме в собі причини руху;
- 2) лад і порядок у Всесвіті свідчить про Творця, бо все має свою причину;
- 3) існування можливих, необов'язкових речей свідчить про Творця;
- 4) обмеженість досконалостей творінь свідчить про повну досконалість Творця;
- 5) усе у світі має свою ціль і прямує до неї, що свідчить про існування Верховного Упорядника [2, с.235].

Коротко подаючи ці аргументи, ми тим самим стверджуємо, що Господь Бог – перша причина, перший рух, створює чарівний лад у світі, ступені досконалості і щось потрібне й непотрібне. Щодо ступеней досконалості нагадаймо, що бачимо неживий світ, живий і між ними найвище місце займає людина, а також – безтілесні духи, в яких вірять навіть язичники, а найвище Сам Господь Бог – Вседержитель, Який є потрібний і необхідний, а ми всі цілком не були потрібні і коли нас не було, то світ існував і якщо ми відійдемо, то він і далі існуватиме. Тому варто подякувати Господеві, що нас створив. Бог вічний, Він був, є і буде, а ми не були, але є і будемо, тобто ми тимчасові, але не випадкові.

Науковці і богослови дали ряд доказів існування Бога. Перший з них – це науковий доказ, який ґрунтується на універсальності світу на рівнях мікро-та макросвітів, тобто молекул, атомів і планет, які взаємодіють за певними універсальними законами. Цей же доказ ґрунтується і на оптимальності світу, до якого неможливо щось додавати, чи віднімати, бо порушується відповідний баланс і стан існування. Науковий доказ торкається також проблеми гармонії світу, в якому одне без одного існувати не може, бо взаємно себе доповняють. Цей доказ показує неперевершену мудрість Творця у влаштуванні світу. В цьому доказі використовуються: антропний принцип, який вказує на доцільність у природі для можливості життя у всіх формах; телеологічний принцип, який указує на мету існування всього живого і неживого; онтологічний принцип, який апелює до логічності самої постановки питання про сумнів у правдивості існування Творця; космологічний принцип, який звертає увагу до причинно-наслідкового зв'язку у питанні виникнення Всесвіту [2, с.236].

Другим важливим доказом існування Бога є історичний доказ, який вказує на історичний досвід людства у культі Бога, у вірі в позагробове життя

як у давній Індії (2 тис. років до н. е.) так і в дохристиянській Русі-Україні. Відомий грецький письменник Плутарх ще в 126 р. до н. е. писав: “Ви знайдете міста, не оточені стінами, які не знають ні літератури, ні царів, ні палаців, ні монет, таких, які не знають, що таке театр, гімназії, але ви не знайдете такого міста, яке було б без Бога, яке б не знало молитви чи жертвоприношення”.

Третім важливим доказом існування Бога є моральний доказ, який відкривається в голосі совісті (сумління) у житті кожної людини віруючої чи невіруючої. Цей голос є Божим голосом в душі людини, який за добрий вчинок потішає людину, а за злий учинок її мучить, гнітить і докоряє. Моральні докази існування Бога торкаються не тільки голосу сумління, але й бажання щастя та загального переконання всіх народів.

Для кожної людини, яка шанує Святе Письмо, найбільшим доказом існування Бога є Об'явлення Бога у Старому Завіті: “Я Той, Хто є” (Вих. 3,14) та в Новому Завіті у Пресвятій Трійці при хрещенні Ісуса Христа в Йордані (Мт. 3,16-17) і при Преображенні Спасителя на горі Тавор (Мт. 17,5).

Важливими аргументами існування Бога є антропологічні аргументи. Вони доводять існування Бога від побуту людини на світі. Вихідною точкою цих аргументів є життєвий досвід. Деколи ці аргументи називають моральними або психологічними. До цих аргументів за єпископом д-ром Діонізієм Ляховичем належать наступні аргументи:

1. Аргумент на основі “істини”, який полягає в тому, що шукає причин істини, яких розум часто спостерігає і відкриває у власному внутрішньому житті. Цей аргумент сформулював св. Августин.
2. Аргумент на основі “моральної повинності”, який полягає в тому, що люди відчують зобов'язання перед деякими основними і всюдипартісними засадами життя: не говорити неправди, не вбивати, не красти, шанувати батьків, помагати ближнім.
3. Аргумент на основі самотрансценденції або мети людини, який полягає в тому, що людина завжди шукає чогось більшого від себе, хоче перевищити себе і піти за межі своєї мінливості та обмеженості.
4. Аргумент “культури” або загальної однозгідності, який стверджує всюдиприсутній факт віри у Бога і те, що віра відповідає найглибшим і абсолютним прагненням людського духа.
5. Аргумент на основі цінностей, бо культура тісно пов'язана з цінностями, а для справжнього людського буття конче необхідні такі цінності як істина, доброта, любов, єдність, свобода, справедливість, мир, мудрість тощо.
6. Аргумент на основі мовного значення, який збудований на основі значення деяких слів, в яких людина розпізнає значення таких слів як “світ”, “світло”, “вічність”, “буття”, “істина”, “доброта”, “краса”, “справедливість” тощо.
7. Аргумент на основі людської гідності, бо людська особа достойна пошани і поваги, незважаючи на те, чи вона є чоловіком чи жінкою, чорною чи білою, незважаючи на вік, релігію, здоров'я чи багатство індивіда.

8. Аргумент на основі містичного досвіду, який присутній у всіх великих монотеїстичних релігіях, де його виявляли здорові, світлі особи, характеру абсолютної правоти і чесності, що відзначалися великою доброчинністю і плідною працею для загального добра.

9. Аргумент присутності Бога в “обличчі убогого”, який наголошує на метафору Бога, яка об’являється в обличчі убогої людини, що виражає знаки Божої присутності [4, с.78].

Сама людина – це найкращий аргумент існування Бога. Вона є найвиразнішим документом Божої реальності і Його присутності у світі. Знаки Бога можемо спостерігати у житті та діяльності людини. Незважаючи на постійне самовдосконалення, людина не може досягнути повноти досконалості. Діяльність людини виявляє її велику духовну здатність, але вона зумовлена виміром своєї тілесності. Своім життям людина вказує на Бога, як остаточну вершину своєї діяльності.

Усі аргументи існування Бога можуть мати тільки вартість розумової перевірки людського релігійного досвіду. Ці розумові аргументи служать тільки на те, щоб показати горизонти чи шляхи на яких можемо зустріти Бога. Ці шляхи не творять Бога, який вже існує. Усі ці доведення є тільки логічними.

Звичайно, віруюча людина не потребує доказів існування Бога, бо Він є сенсом її життя. Проте частина сучасної молоді, хоча і чує про Бога та й деколи може називати себе віруючою, не завжди може обґрунтувати свою віру, а найгірше часто зберігає практичний атеїзм за принципом: “Знаю, що є Бог, але поведжусь так, якби Його не існувало”. Вивчаючи ряд наукових предметів у сучасних вузах, молодь не завжди в їхньому світлі може пізнати Бога. Акцентуючи на наукову картину світу слід поєднувати її з релігійною, яка не тільки не заперечує її але й доповнює [5, с.243].

Сучасна наукова картина виникнення світу ґрунтується на теорії колапсу, надпотужного вибуху порожнистої матерії, теорії розширення Всесвіту, теорії реліктового випромінювання. Все це підтверджується Біблією, згідно якої – “усе це створив Бог з нічого”(2 Мак. 7,28), а першим днем творіння Божого було: “Нехай буде світло!”(Бут. 1,3), внаслідок якого і постав цей вибух і розширення порожнистої матерії. Під дією сил гравітації, електромагнетизму, сильної і слабкої взаємодії повстали різні структури матерії, про що своєрідно підтверджує Біблія у другому дні творіння: “І зробив Бог твердь і відділив води, що під твердю, від вод, що над твердю” (Бут. 1,7).

Третій день – це ріст рослин і дерев на суші, яку створив Бог, а четвертий – виникнення світил. Науковці визнають, що зафіксована у Біблії послідовність подій має глибокий сенс, бо коли б спочатку виникли небесні світила, то згубний вплив ультрафіолетового випромінювання Сонця не дав би можливості зародженню життя рослин. Надпотужний рух розжарених частинок матерії привів до утворення небесних світил і галактик, яких науковці нараховують понад 50 млрд. Розташування Землі в сонячній системі

є унікальне за задумом Творця, бо якби Земля була на 5% ближче до Сонця, то стався би її перегрів і ніяке життя б на ній не існувало, а якщо б за розрахунками вчених Земля була на 1% далі від Сонця, то сталося би її зледеніння. Звичайно, що біблійні дні творення – це не доба (24 год.), а певний період часу, ціла епоха.

П'ятий день згідно біблійної і наукової теорії закономірно представляє виникнення птахів, риб і всіляких живих створінь, а шостий день – виникнення скотини, плазунів і створення людини на образ і подобу Божу, що покликана підпорядковувати землю і панувати над рибами, птахами, звірами. Науковці стверджують існування на Землі близько 20 000 видів риб, 350 000 видів рослин, 9 000 видів птахів, 45 000 видів тварин, 1 млн. видів комах, які були створені Творцем та розвивались шляхом мікроеволюції, тобто невеликих змін в межах одного виду. “*Vivum e vivo*” – “все живе з живого”, повчає крилатий латинський вислів. Неможливо, щоб з неживого повставало живе, стверджують науковці, а тому більшість з них відкидають теорію макроеволюції Ч. Дарвіна, внаслідок якої з одних видів утворювались нові. Людська душа, створена Богом, не походить з тваринної, яка, на відміну від людської, не має ні розуму, ні власної волі, а керується лише інстинктами. Сучасні дослідження генотипу людини стверджують її кардинальну різницю від тварини. Наприклад, вчені визначили різну кількість хромосом в клітинах: в людини – 46; в шимпанзе – 48; в собаки – 78; в кішки – 38. Людина на відміну від тварин має безсмертну душу, хоча її тіло подібне до тіла тварини і підпорядковане тим же самим законам. Тварини не думають, не можуть нічого вибирати, про що-небудь рішати. Випадки дітей, що виростили серед тварин, наприклад, серед вовків, мавп, свиней, мали місце в історії людства, а пізніше, повернувшись в людське середовище, вони повертались до людського способу життя, до мовлення, чого в протилежному випадку ніколи не стається з тваринами, скільки б вони не перебували в людському оточенні, бо мова – це рубікон, який тварина ніколи не переступить [2, с.239].

Аналізуючи і досліджуючи світ, науковці мають відвагу зізнатися, що їхнє пізнання світу, його законів не перевищує 5-10 %, використовуючи надсучасну техніку. Нажаль, маємо більше запитань, ніж відповідей. Відома дискусія між вченими, що повстало скоріше за принципом, чи курка, чи яйце, є безплідна до тих пір, поки не визнається Творця, який дав початок усякому життю. Математичні і фізичні моделі світу, який уявляється три чи чотиримірним не витримують критики, бо насправді він є n - мірним, де n прямує до безконечності. Те, що здавалось неможливим учора, сьогодні в сенсі науки і релігії стає можливим. Прикладом цього є неевклідова геометрія, кібернетика, квантова фізика та ряд сучасних наук, що виникли на межі різних галузей. Наукові дослідження в різній царині не тільки не заперечують релігію, але своїми висновками фактично стверджують існування Бога. Другий закон термодинаміки доводить, що: “Кожна замкнута система, залишаючись сама

на себе, затухає”, тобто без постійної підтримки Творця наша сонячна система давно би згасла. Відома теорема про повноту Курта Геделя стверджує, що: “Ні одна система не може бути до кінця пізнана зсередини - поза зв'язком з іншими системами вищого порядку”, яка підтверджує існування Вищого Розуму, який управляє нашою системою.

Подивляючи світ з наукової точки зору, вслід за псалмопівцем Старого Завіту можемо сказати: “Дивні діла Твої, о Господи”. Не випадково німецький філософ Іммануїл Кант висловився: “Дві речі захоплюють мене тим більше, чим більше я до них приглядаюсь: зоряне небо над нами і моральний закон усередині нас”. “Наймудріші і найсильніші народи є водночас найбільш релігійними” (Сократ). “Невизнання Бога є для держави найбільше з лих, і хто підриває релігію, той підриває разом з тим і основи суспільства” (Платон). “Віра, релігія і моральність – це необхідні підпори усякого добробуту і ладу” (Вашингтон). “In God we trust” (На Бога надіємось) – напис на кожному американському доларові. “Без Бога найвищий смисл людського існування ніколи не може бути відкритий” (С. Франк). Англійський філософ Френсіс Бекон навчав: “Малі знання віддаляють людину від Бога, а великі знання наближають людину до Бога”.

Тому пізнаючи різноманітні науки, пізнаємо і Господа Бога, який дав натхнення вченим до їх розвитку та наслідуймо релігійність таких великих учених як О. Коші, А. Вольта, А. Ампера та інших, які в житті були практикуючими християнами, виконуючи Заповіді Божі, діла милосердя та, приймаючи Святі Таїнства.

На початку ХХ ст. в колах науковців і представників релігій зародився екуменічний рух (від грецького слова “ойкумена” – “вся Земля”, “заселений світ”), що має за мету об'єднання всіх конфесій на засадах толерантності, розуміння і діалогу. Ще грецькі античні філософи Геродот і Арістотель розуміли ойкуменію як географічне поняття, що означає цілість заселеної землі. Таке трактування терміна екуменізм спостерігається до початку ХХ століття, особливо у протестантів. Екуменізм заперечує прозелітизм, як перетягування людей з однієї конфесії в іншу. На кожній Службі Божій християни моляться “за мир усього світу, добрий стан святих Божих Церков і з'єднання всіх”. Апостол Павло закликає всіх до “покори й лагідності, із довготерпеливістю, терплячи один до одного в любові, стараючись зберігати єдність духа зв'язком миру... Один Господь, одна віра, одне хрещення. Один Бог і Отець усіх, що над усіма й через усіх і в усіх” (Ефес. 4,1-6). Христос навчає усіх: “З того усі впізнають, що Мої ви учні, коли взаємну любов будете мати” (Ів. 13,35). Християнську релігію не випадково називають релігією любові, бо Сам Христос є втіленням Любові: “Це Моя заповідь, щоб ви любили один одного, як Я вас полюбив!” (Ів. 15,12). Ми українці, словами нашого молитовного гімну виражаємо своє власне, вистраждане і тому

особливе прагнення до єдності: “В єдності сила народу, Боже нам єдність подай!” [6, с.75].

Екуменізм у сучасному світі яскраво засвідчує, що, наближаючись до Бога, християни зближаються між собою, проявляючи взаєморозуміння і пошану. Єдність у різноманітності – ось основний принцип такої праці. За папи Івана XXIII екуменізм отримав значення “єдність християнських Церков”. Папа Іван Павло II в енцикліці “*Ut unum sint*”, присвяченій питанням екуменізму писав: “Кінцевою метою екуменічного руху є повторне встановлення повної видимої єдності всіх охрещених” (№ 77). Початок екуменічного руху пов'язаний з місійною діяльністю англіканських і протестантських Церков під кінець XIX ст. Особливий імпульс в католицькому баченні екуменізму дав Декрет II Ватиканського Собору “*Unitatis redintegratio*”. Сам Собор став початком нової епохи, пошуку єдності між усіма християнами. Отці Собору, бачачи рани роздору на двох частинах незшитого хітону Христа, прагнули докласти усіх зусиль, щоб сповнити те, чого так бажав Господь: “Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків і каменуєш посланих до тебе! Скільки разів я хотів зібрати твоїх дітей, немов квочка свій виводок під крила, – та ви не захотіли!” (Лк. 13,34).

Другий Ватиканський Собор (1962 - 1965 рр.) видав “Декрет про екуменізм” від 21 листопада 1964 р. Наголошено, що зв'язки між місцевими Церквами християн Сходу повинні бути як зв'язки між сестрами. Конкретними кроками екуменічного руху 7 грудня 1965 року стало зняття анафеми від 1054 року Папою римський Павлом VI та Патріархом усієї православної Церкви Афінагорасом I. За висловом сьогоднішнього Папи Івана Павла II, Церква повинна дихати “обома легенями” Сходу й Заходу, бо “Церква є православною по вірі і католицькою по любові”. У 1993 р. Папська Рада для сприяння християнської єдності видала Довідник застосування принципів і норм екуменізму. Екуменічне співробітництво пропонується через: створення рад Церков; екуменічний діалог; спільну працю над Біблією; співробітництво богословських закладів; співпраця в діалозі з іншими релігіями. Православна Церква виділяє наступні розділи екуменічної діяльності: краще пізнання одні одних; запозичення досвіду; мирний діалог релігій [2, с.240].

Противники ж екуменізму, єдності усіх християн в любові й одній вірі у істинного Бога стверджують, що екуменізм заперечує одну з чотирьох ознак Церкви – єдність. Джерелом екуменічного руху є святі Тайни, а головно хрещення. Екуменічний рух є проявом любові, про який неодноразово говорив Ісус Христос. У цьому русі всі вірні сповнюють заповіт великого апостола народів св. Павла: “Отож, благаю вас я, Господній в'язень, поводитися достойно покликання, яким вас візвано, в повноті покорі й лагідності, з довготерпеливістю, терплячи один одного в любові, стараючися зберігати єдність духа зв'язком миру” (Еф. 4, 1-3).

Отже, релігія і наука, як два способи пізнання світу допомагають формувати інтегрований світогляд студентської молоді, вказують на існування надприродного і матеріального світу, а також спільними зусиллями закликають людей жити в мирі, єдності, взаємоповазі та толерантності.

Українці пишаються своїми великими, славетними вченими, які щиро вірили в Бога та засвідчили глибоку духовність, талановитість і відповідальність: ректор Болонського університету – Юрій Дрогобич, першодрукар – Іван Федоров, засновник Києво-Могилянської Академії – митрополит Петро Могила, славетний філософ – Григорій Сковорода, відомий педагог – Кость Ушинський, національний пророк і Кобзар – Тарас Шевченко, відомий фізик і перекладач Святого Письма – Іван Пулюй, Каменярь – Іван Франко, знаменитий педагог – Григорій Ващенко.

Література

1. Анатійчук С. В. Співвідношення науки та релігії в культурі // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. Сер. Філософія. – 1999. – Вип. 64. – Чернівці. – С. 21-26.
2. Андрушко В.Т., Огірко О. В. Релігієзнавство: проблеми і перспективи викладання. – Навчальний посібник. – Львів: НЛТУ України, ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2011. – 316 с.
3. Климишин І.А. Вчені знаходять Бога. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. – 136 с.
4. Ляхович Д. П. Лекції з метафізики і теодицеї. – Львів: Вид-во ЛБА, 1995 – 1996. – 94 с.
5. Огірко Олег. Релігія і наука: співпраця чи протистояння // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. Сер. Філософія. – 2005. – Вип. 242-243. – Чернівці. – С. 160-164.
6. Огірко О.В. Християнська етика для всіх: Словник християнсько-етичних термінів. – Львів: ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2009. – 272 с.
7. Ортінський І. Вірити. – В-во ОО. Салезіян: Рим – Мюнхен – Фрайбург, 1990. – 292 с.
8. Сліпий Йосиф. Віра і наука. – В-во ОО. Салезіян. – Рим, 1990. – 75 с.